

ФИНАНСИЈСКИ ПОРЕМЕЋАЈИ У ЕРИ ПОСТПАНДЕМИЈСКИХ ГЕОПОЛИТИЧКИХ РАЗЛИКА

Ђорђе Ђукић, *Финансијски поремећаји у ери постпандемијских геополитичких разлика, Свет и Србија*, Прометеј, Нови Сад, 2025, стр. 190.

Професор др Ђорђе Ђукић један је од водећих савремених српских економиста, посебно у области монетарно-финансијске сфере. Као двоструки Фулбрајтов стипендиста, један је од најбољих познавалаца америчке привреде са српских простора. Његова најновија књига *Финансијски поремећаји у ери постпандемијских геополитичких разлика, Свет и Србија*, у издању угледне издавачке куће „Прометеј“ из Новог Сада, изазива пажњу стручне и шире јавности. Књига има пет поглавља и представља углавном приређене објављене стручне анализе и радове професора Ђукића у периоду након 2020. године, о стању економије у свету, посебно САД и западним земљама у целини, са посебним освртом у појединим поглављима на Србију и српску економију. Заправо имајући у виду савремени свет и процес глобализације, постоји условљеност и повезаност стања у макроекономији САД, западних земаља и остатка света, укључујући и српске просторе.

Професор Ђукић анализира понашање ФЕД-а и Европске централне банке, као и других централних банака низа земаља, у односу на привредне изазове и кретања последњих година. Нарочити изазов су биле инфлације, најпре изазване ковид кризом, која је окончана применом политике тзв. јефтиног новца с циљем покретања привреде. Потом су уследили нови изазови, нарочито за Европу, повезани за сукоб у Украјини, услед којег је делом остала без до тада повољних енергената и метала из Русије, као и без дела интеграционих процеса на постсовјетском простору које она предводи. Указује на то да је ФЕД у највећој мери успео да адекватно реагује подизањем кључних каматних стопа, чак и када су постојали политички притисци да се оне оборе (укључујући и самог Трампа). Америчка привреда има низ проблема, али, како указује професор Ђукић, ипак нема опасност стагфлације у односу на почетак седамдесетих година и нафтни шок. Наиме, нема у исто време и инфлације и пораста незапослености (стр. 57).

Велики проблем еврозоне јесте то што у свом саставу има и привреде, углавном земаља јужне Европе, које су недисциплиноване у вођењу монетарне и финансијске политике, уз друге проблеме својих економија.

Како има ограничене елементе фискалне политике Европска централна банка је веома споро и опрезно реаговала у односу на изазове, и није благовремено дизала референтну каматну стопу у односу на инфлацију и изазове. На тај начин је, између осталог, долар углавном сачувао своју моћ у свету, што није случај са евром, па чак ни са кинеским јуаном. С друге стране, у датим околностима извесну сналажљивост показала је и британска централна банка, која је ипак каснила са агресивним повећавањем кључне каматне стопе, што је, уз остале проблеме британске привреде, такође допринело паду вредности фунте у односу на долар. Земље које имају своје централне банке у Европи боље су прошле са пливајућим курсом валуте, него рецимо Србија са фиксним курсем. Народна банка Србије је споро реаговала у односу на инфлацију (која тешко да је у целини последица само међународних изазова, већ и слабости српске привреде), па је референтна каматна стопа остала нижа у односу на околности.

Посебно је интересно поглавље које третира фиксни курс динара у Србији протеклих година, компариран са Мађарском и Пољском. У Пољској је у овом периоду био на снази пливајући курс домаће валуте, а у Мађарској контролисани пливајући девизни курс, а потом пливајући девизни курс. У Србији је, у посматраном периоду, забележен најлошији резултат у спољнотрговинском билансу и у исто време слаби резултати у домену индустрије. „Дакле, недвосмислено је доказано да висока нестабилност РЕДК у земљама чије централне банке примењују концепт циљане инфлације може служити као ефикасан апсорбер негативних спољних шокова током кризе стимулишући раст извоза и индустријске производње. У Србији то није био случај. Обрнуто, доследна примена режима фиксног девизног курса у периоду после 2012. године, систематски је дестимулисала извоз и фаворизовала увоз, што је савршено одговарало страним инвеститорима и дужницима, почев од државе па до предузећа и грађана. Са протоком времена испоставило се да је тај режим девизног курса систематски уништавао извозне секторе привреде Србије водећи је у неоколонијални положај.“ Ситуација реаговања централне банке у Румунији (2022–2024) у даљим анализама подсећа на ситуацију у Мађарској и Пољској где, укупно посматрано, раст кључне каматне стопе повећава у адекватном облику раст инфлације, што није случај са централном банком у Србији. Професор Ђукић сматра да вођена монетарна и фискална политика у Србији није довољно пратила стопу инфлације (стр. 76).

Посебна пажња посвећена је Србији и њеном финансијском систему у делу „Последице систематског препуштања финансијског система Србије

странцима“. Србија је спроводила неолиберални економско-финансијски концепт практично током читаве епохе у последњих четврт века, уз извесне повремене модификације. Професор Ђукић констатује неуспеле и често нетранспарентне приватизације, лош менаџмент и посебно неадекватан економско-социјални концепт. У том правцу затворен је и упропашћен већи број предузећа која би, у повољнијим околностима, иначе имала шансе за реструктурирање. Четири велике затворене пословне банке представљају метафору за велике пропусте у банкарском систему. Нажалост, нису и једине, јер је, између осталог, и Народна банка имала неадекватан концепт (стр. 140–143). Продаја Комерцијалне банке странцима је такође, с правом, за професора Ђукића тешко разумљив и у суштини штетан потез владајућих структура. Главну оштрицу својих примедби за владајући финансијски модел у Србији професор Ђукић види у фиксном девизном курсу. Он указује да је држава презадужена, грађани, бројна предузећа. „И ако управо тај фиксни курс омогућава да се удео јавног дуга у бруто друштвеном производу (БДП) приказује мањим него што јесте, шта то значи. Па, значи да је надуван БДП. Према томе, ако имате презадужен спектар предузећа, како ћете онда уопште смети да прибегнете промени режима курса који би, ето, могао да буде у функцији извозника. То не може да се уради сада...“ (стр. 145). Професор указује на то да ако би се постигла стабилност јавних финансија, ако продуктивност расте, ако инвестиције добро функционишу, да не би требало да буде толико важно да се одржи курс, између осталог, и да се задрже страни инвеститори. Отуда је ситуација у области финансија и монетарне сфере у Србији далеко од добре, а професор Ђукић сматра да би било добро да се у земљи, на различитим областима и позицијама, ангажује део наших стручњака који прилично успешно раде у иностранству.

У међународном окружењу Ђукић види све тежу ситуацију у привреди земаља ЕУ, проузроковано делом и последицама рата у Украјини (и поставке челника ЕУ по том питању и санкција Русији). Конкурентност рецимо аутомобила из ЕУ у односу на оне из Кине и Далеког истока је све слабија. И америчка привреда је презадужена и суочава се са сопственим проблемима, упркос извесној умешности ФЕД-а у вођењу финансијске и монетарне политике. Иначе ове тезе професор Ђукић је већ по низу важних питања, шире разрадио у својој коауторској књизи са проф. Божом Драшковићем „Србија од санкција до неоколонијалне привреде“, чији је издавач такође новосадски „Прометеј“, а која је објављена 2023. године.

Вредност књиге *Финансијски поремећаји у ери постпандемијских геополитичких разлика, Свет и Србија* професора економије др Ђорђа

Ђукића, огледа се у томе што на један изузетно стручан начин стручној и широј јавности приближава најновије тенденције у привредама западних земаља, пре свега САД и држава ЕУ. Посебан значај имају проницљиве анализе и истраживања везана за стање финансијског и монетарног система у Србији. У компаративној анализи девизног курса више источноевропских земаља и Србије, видимо јасне предности коришћења модела пливајућег девизног курса, а такође и низа других мера које могу бити корисне ако се примене у нашој земљи. С друге стране, провејава у овој књизи и сазнање о неопходности динамике у праћењу промена у међународном економском окружењу, као и околностима у домаћој привреди. То изискује и правовремено реаговање на бројне изазове и промене. Ту је веома важно квалитетно образовање, богато искуство у теоријском и практичном праћењу финансија и монетарне политике, посвећеност материји – а то су све фактори који су изузетно својствени професору Ђорђу Ђукићу, што кључно доприноси значају ове књиге и низа истраживања преточених у њој. Иако се истакао у свету као признати стручњак, уочљив је осећај за интерес привреде Србије код професора Ђорђа Ђукића. Његови предлози и опсервације у вези побољшања финансијско-монетарне концепције у Србији мотивисани су вером у бољи ефекат наше привреде и земље у целини.

Поштујући научни и стручни престиж, богато академско и универзитетско искуство, као и дугогодишњу сарадњу са привредом, најтоплије препоручујем књигу професора др Ђорђа Ђукића стручној и широј јавности. Поред стручности и методолошке утемељености, захваљујући којима је ова књига важно штиво за стручну економску јавност, она је доступна и широј читалачкој публици, будући да је, упркос стручним изразима, графиконима и обрасцима, писана препознатљивим и приступачним стилем који може да прати и шири јавност.

Драган ПЕТРОВИЋ